

RELIGIØSITET: SYMPTOM ELLER RESSOURCE?

Duplik til Pehr Granqvist

Peter la Cour

Det har været en fornøjelse at læse Pehr Granqvists energiske svar på mine betænkeligheder ved konklusionerne omkring forholdet mellem attachment og religiøsitet. Svaret viser i alle tilfælde, at området er forskningsmæssigt aktivt og ikke på nogen måde har tænkt sig at melde pas, men også at den grundlæggende diskussion af den hidtidige forskning har sin betydning. Når mine kritiske anskuelser måske lyder skrappe, er det i fuld tillid til, at forskningsområdet ikke lider alvorlig overlast.

Pehr Granqvist mener, at det er for nemt at kritisere uden at have noget bedre at tilbyde, og han mener, at sand videnskab består af bestandig empirisk baseret revision af en fremsat teori. Jeg finder det derimod af afgørende betydning, at man også med jævne mellemrum træder tilbage og ser på, om den empirisk/teoretiske bygning, man har under konstruktion, overhovedet ligner et brugbart hus, og hvis den gør, om den så er opført på den rigtige adresse. Og for at komme med konklusionen med det samme: Det mener jeg fortsat ikke rigtigt er tilfældet med området attachment/religiøsitet.

Pehr Granqvist henviser i sit svar utallige gange til artikler og materiale, der er under publikation og under yderligere undersøgelse, og det er jo meget svært for en udenforstående at forholde sig til. Men så vidt jeg kan forstå fra det refererede, rokker heller intet af dette foreløbige materiale ved de vigtigste kritikpunkter. Det væsentligste var nemlig ikke ønsket om mere empiri, men om større sammenhæng i de teoretiske forudsætninger, der lægger grunden til de empiriske undersøgelser. Der er, som om Pehr Granqvist opfatter empirien som værdineutral og objektiv, mit synspunkt er derimod, at som man råber i skoven, får man svar. Spørger man på forenklet måde, får man forenklende svar, spørger man på reduktionistisk grundlag, får man reduktionistiske svar. Empirien er uadskillelig fra sit teoretiske bagland og på ingen måde neutral.

Men til indholdet: Det er ud Granqvists svar ganske klart, at der må funderes nærmere på, hvilket *delområde* af religiøsiteten, attachment-teorien kan siges at udtale sig om, da det jo langt fra kan være religiøsitet som sådan. Det fremgår af Granqvists svar, at det *ikke* er den religiøsitet, der kan give sig udslag i sociologiske, socialpsykologiske eller historiske

fænomener, men noget aldeles individuelt. Det fremgår også, at det *ikke* drejer sig om de kognitive elementer, men alene de relationsorienterede dele af religiøsiteten. Med disse mange ekskluderende forhold omhandler attachmentsforskningen altså individets følelsesmæssige forhold til individets eget omskiftelige, projektive gudsbillede. Det er så tæt på en selvkørende maskine, man kan komme – det ligner en tautologi, og det er meget svært at se, på hvilken måde man kan komme ind eller ud af tankegangen, der handler om relationen mellem rent intrapsyriske instanser og projektioner. Det er også svært at se, om det udsiger noget generelt og alment om et så stort emne som religiøsitet. Med andre ord: på hvilken måde handler denne forskning om det specifikt religiøse og ikke om attituder og autoritetsforhold i almindelighed?

Jeg stiller altså spørgsmålet, om der ikke ud fra det foreliggende (empiriske) materiale er trukket alt for store konklusioner. Forholdsvis få, selekterede populationer er blevet spurgt om teoretisk allerede forudantagene ting og herudfra konkluderes omkring alle menneskers religiøsitet. Er det ikke som at studere et akvarium og udtale sig om forholdene i verdenshavene?

Der er foretaget et studie om menneskelige projektionsmekanismer, men ikke om religiøsitet, hvis det skal sættes på spidsen. Så vidt jeg kan se er det helt almene forhold, der er eftervist: Korrespondance-teorien siger, at hvis relationen til forældrene er god, antager børnene gerne forældrenes verdensbillede som sådan. Det gælder holdninger til religion, men vel sagtens også holdninger til miljøspørgsmål, klassisk musik, kongehuset, krigen i Irak og synet på autoriteter i almindelighed. Det er der bare ikke spurgt om.

Kompensationsteorien siger heroverfor, at et dårligt forældreforhold giver sig udslag i pludselige følelsesmæssige forandringer, særligt centreret omkring stress-perioder, sådan som det ses ved fx konversioner. Jeg skal slet ikke anfægte dette fænomen, men blot spørge, hvad det særligt religiøse skulle være ved det. Ville man ikke også kunne forklare alle andre pludselige affektive skift og handlinger således – fx unges beslutning om at lukke mink ud af minkfarme, tilslutte sig en yderligtgående højrepolitisk fraktion eller kaste sig vildt ind i en sportslig supporter-klub for en periode? En del af et dårligt forældreforhold er vel netop, at en person *ikke* antager forældres levevis og værdigrundlag og derfor må være »søgende«, indtil personen finder sin egen måde og eget værdigrundlag at leve på – på alle områder, ikke kun det religiøse, vel at mærke. Forstået bredt er det rigtig god, almen personlighedspsykologisk forskning, mens den specifikt religionspsykologiske vinkel er i mine øjne lidt skæv.

En forskel på de attituder, Pehr Granqvist og jeg lægger for dagen, drejer sig om værdien af åbent og reflektivt at nærme sig sit genstandsfelt, inden man kaster sig ud i empirisk efterprøvning af sine formodninger. Det kvalitativt undersøgende er i mine øjne en fuldstændig selvfølgelig-

hed frem for det kvantitativt afprøvende, når det drejer sig om den videre teoretiske udvikling af et felt. Jeg er bange for, at den kvantitative vinkling af religions/attachment-området kommet for langt i egen selvforståelse og lider faren for at dø datadøden med hundreder af kvantitative fund, som ingen på noget tidspunkt kan få et meningsfuldt overblik over. Simpel ophobning af data er ikke nok til at definere god videnskab, som jeg ser det.

Men den væsentligste forskellighed i vores attituder er nok mere indholdsmæssig og handler om synet på, hvad religiøsitet er. Pehr Granqvist ser religiøsitet som væsentligst til stede i vores relationspotentialer og projektive billeder, og han ser den gerne bestemt ved og reduceret til andre forhold som fx forældreforholdet. Jeg betragter heroverfor religiøsitet som en mangefacetteret størrelse, der kun kan studeres i pluralistisk mangfoldighed, og jeg ønsker snarere at betone religiøsitetens uforudsigelighed og mangfoldighed – fx dens intense tilstedeværelse eller totale fravær hos den enkelte, dens kollektivt samlende kræfter eller dens til tider radikalt personlighedsforandrende egenskaber.

Måske er forskellen i grundsynet på religiøsitet tydeligst, når man i Pehr Granqvists svar læser om den referenceramme, han for øjeblikket studerer mystiske oplevelser med: Mystikoplevelser som muligt sammenhængende med desorganiseret tilknytning og dissociation – dvs. reduktive, sygeliggørende kategorier. Granqvist har sin religionspsykologiske tradition at hente inspiration fra: dele af psykoanalysen og dele af psykiatrien. Men der er andre grundsyn i andre traditioner, læser man fx religionspsykologen Michael Argyle, tegner der sig en helt anden forståelse af mystik: Her er mystisk oplevelse en almenmenneskelig erfaring, som næsten alle har gjort sig en eller flere gange i livet, mest ved at lytte til musik, men også ved storslåede naturoplevelser og ved fx naturligt forekommende meditation. Som sådan forstået er mystik en personlig kilde til fryd og vækst, en mulig personlig ressource, der livgiver den enkelte. Det er et ikke-reduktivt, ikke patologiserende syn på mystikoplevelse, og det er i mine øjne langt vigtigere aspekter i den sekulære, nordiske sammenhæng, vi aktuelt befinder os i. I den nuværende situation foretrækker jeg forståelse frem for forklaring, Granqvist tilsyneladende det modsatte.

Heldigvis er der ikke tale om modsætninger, der udelukker hinanden. Der vil forhåbentlig også fremover udspille sig en frugtbar dialog med gensidig inspiration mellem de nordiske landes religionspsykologer. De øvrige nordiske lande er langt foran Danmark på det område, og med Pehr Granqvists beundringsværdige produktivitet tegner i hver fald Sverige sig tydeligt på den internationale scene. Lad os håbe på en snarlig gæsteforelæsning og lad os håbe, at vi også får et religionspsykologisk miljø godt i gang i Danmark.

LITTERATUR

Argyle, M. (2000). *Psychology and Religion*. London and New York: Routledge.